

Kääntämisen sisäkkäiset etenevät ympyrät

Tommi Nieminen
tommi.nieminen@uef.fi

Itä-Suomen yliopisto

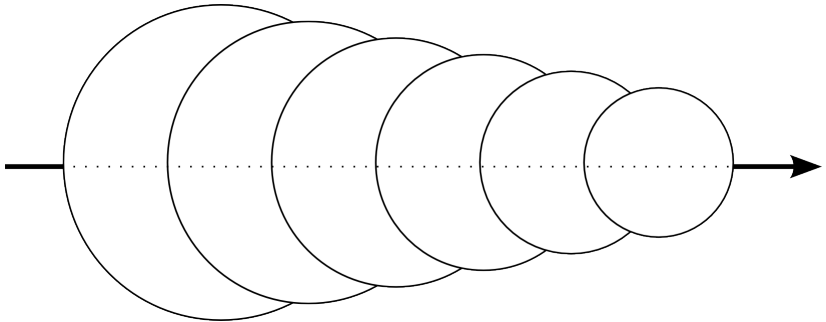
KäTu XIII – Kääntämisen ja tulkkauksen yhteisöt
10.–11. 4. 2015 Helsinki

PÄIVÄNNOUZU-SUOMEN
YLIOPISTO

Sisäkkäiset etenevät ympyrät

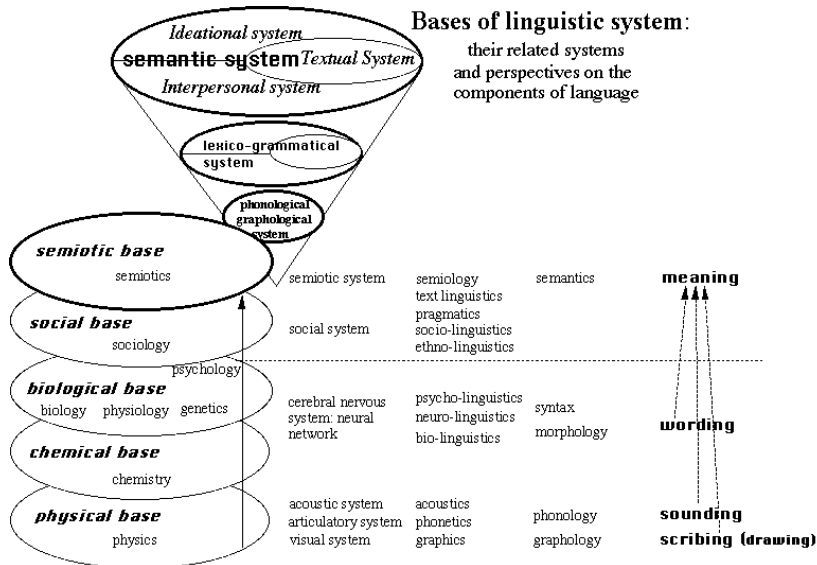
"Kuvio jota kukaan ei ymmärrä"

Semogenesis (SFL)

Bases of linguistic system:

their related systems and perspectives on the components of language

Kielen asema kääntämisessä

- usein kääntämistä kuvattaessa kieli jää viestinnän tekijänä staattiseksi: se on ennalta olemassa eikä muutu käytössä
- jokainen viestintäteko kuitenkin paitsi ylläpitää olemassa olevaa kieltä myös väkisinkin vie sitä eteenpäin, johtaa muutokseen – viime kädessä toisintaminenkin on dynaaminen teko
- koska kääntämisessä voidaan toinen kulttuuri saattaa toisen ulottuville, käännösteke voi merkitä isompaakin muutosta kieleen
- kyse on nyt siitä, millainen asenne tähän muutokseen otetaan

Kääntäjä luo kielen?

- suomen kirjakielissä on kaksi keskeistä taitekohtaa:
  - **Agricola** joutui luomaan kielen varsin vähin lähtökohdin: kansankieli ja keskiajan kirkkokieli vaativat soveltamista kokonaisen käännöstyön saattamiseksi loppuun
  - **1800-luvulla** suomea kehitettiin rajusti länsimaisia sivistyskieliä kohti: valtavasti uutta ("oppi-") sanastoa, josta tuli kirjakielen ydintä
- tämän jälkeen kieleen on suhtauduttu "valmiina", joskin jokainen käänös avaa mahdollisuuden uusille ilmaisutarpeille

Kielen muutoksen ongelma

Voisipa sanoa, että mikään ei ihmiskielessä ole ajasta aikaan ja kaikkialla yhtä varmasti toistuva ominaisuus kuin juuri muuttuvaisuus. (Martti Rapola)

[T]he fact of language change itself is not consistent with our fundamental conception of what language is. (William Labov)

Dynaamisempaan kielikäsitteeseen

- kielitieteen 1900-luvun lopun historia on ollut pyrkimystä kohti dynaamisempaa kielen mallia: sellaista, johon muutosta ei tarvitsisi lisätä ylimääräisenä tekijänä vaan jossa muutos olisi sen toiminnan keskeinen piirre
- tällöin yksi selittävä tekijä on kielen väistämätön yhteisöllisyys: kielen merkityksellisyys seuraa siitä, että jatkuvasti sovitetaan yhteen (samoin kuin luodaan ja erotetaan) eriäviä näkökulmia

Erikokoiset kieliyhteisöt

- kieli on ensi sijassa *yhteisöllinen* tosiseikka: sosiaalinen väline, jossa yksilökin voidaan nähdä pienoisyhteisöksi (Lotman: MINÄ–MINÄ-järjestelmäksi)
- muutos lähtee pienimmistä yhteisöistä ja etenee (leviää) kohti aina laajempia; ratkaisevia ovat viime kädessä yksittäiset viestintäteot
- muistetaan siis, että *kääntäminen on yksi keskeinen viestintäteko...*

Malti vai uudistaminen?

- mitä ratkaisuja kääntäjä tekee?
  - maltilliset** (usein kotouttavat) ratkaisut välttävät korostamasta kielen muutosta: kieli jää mahdollisimman läpinäkyväksi, viestinnän metalingvistinen puoli ei korostu
  - uudistavat** (ainakin *vaikutukseltaan* vieraannuttavat) ratkaisut haluavat muuttaa itse viestinnän välinettä: viestinnästä tulee osin metalingvististä, vastaanottajan huomio kiinnittyy myös itse välineeseen

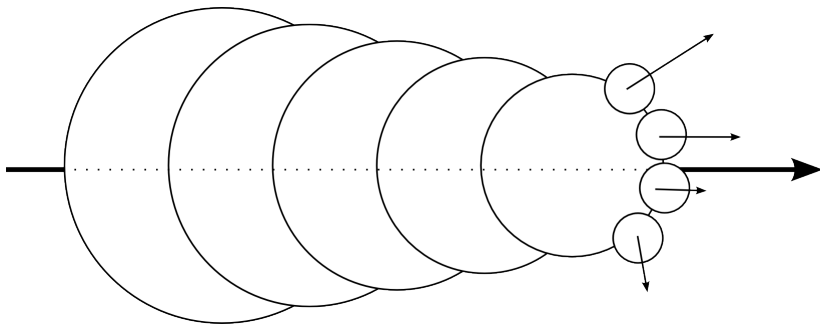
Ollako vai eikö olla?

- toisiaan vastaan asettuvia päämääriä:
  - käytännöllisyys
  - läpikuultavuus
  - käytön helppous
  - rohkeus (uudistavuus)
  - takaisinkäännettävyys
  - perinteikkyyys
- käänöksessä on tasapainoiltava eri päämäärien keskinäisten painoarvojen välillä
- *mutta entä kun kohdekieli selvästi ilmaisee asian liian puutteellisesti, kömpelösti tai mutkikkaasti?*

Eriäviä muutossuuntia II

Vai onko kielellä itsessään suunta?

”Kielen suunta”

(Sapirin drift)

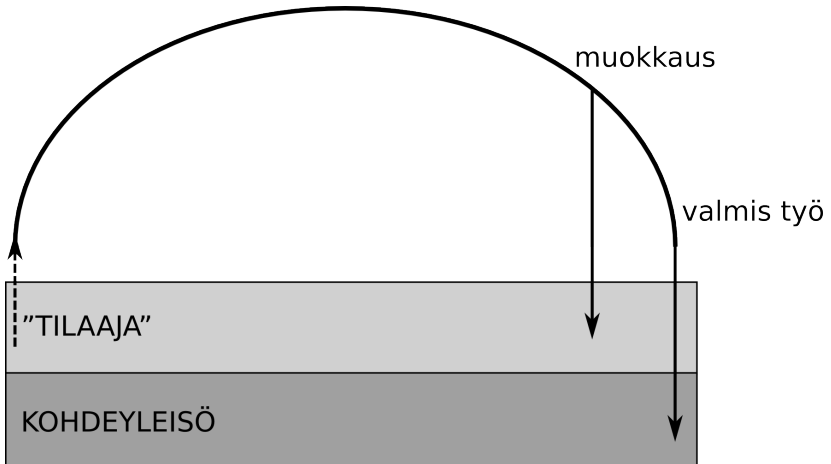
- onko esimerkiksi suomi nyt tilanteessa, jossa
  - 1 lainanominit jäävät kirjoituksen tasolla jäävät enimmäkseen **sitaattilainoiksi** (engl. *activity* → sm. *aktiviteetti*)
  - 2 lainaverbit sijoittuvat aina supistumaverbiparadigmaan (engl. *roam* → sm. *roama|t|a*)
  - 3 ehdotetut käännösvastineet ovat tavallisesti **yhdysmuodosteita**, jotka toimivat merkityksenselityksinä (*verkkovierailu*)
  - 4 puheessa sitaattilainat mukautuvat vain kevyesti suomen fonologiaan
- paljonko uudistavuutta vaatii ehdottaa uusia **johdoksia** (engl. *aggregate* → sm. *koontaa, koonto* ~ *koonnos* – kaikki < *koko*)?

Joukkoistuksen erityisongelmat

- joukkoistetun käännöstyön ongelmana on hallittujen työvaiheiden lomittuminen
- työn jokainen vaihe on potentiaalisesti julkinen
- mihin tahansa vaiheeseen voi jäädä: on vaikea erottaa asiantuntija-asemaa käyttäjäasemasta

Käännöstyön kaari

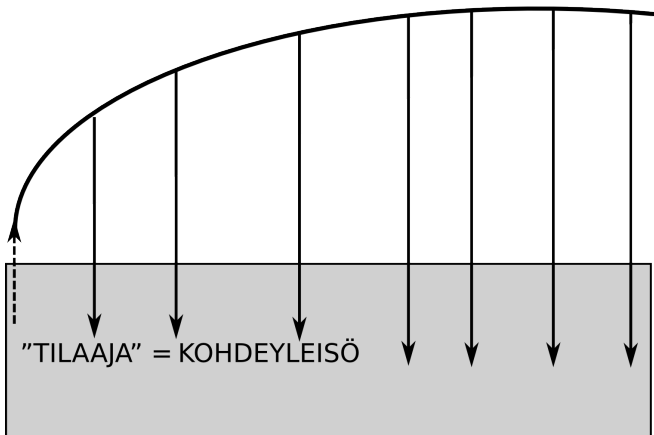
Yleinen malli

Käännöstyön vajaa kaari

Joukkoistettu kääntäminen

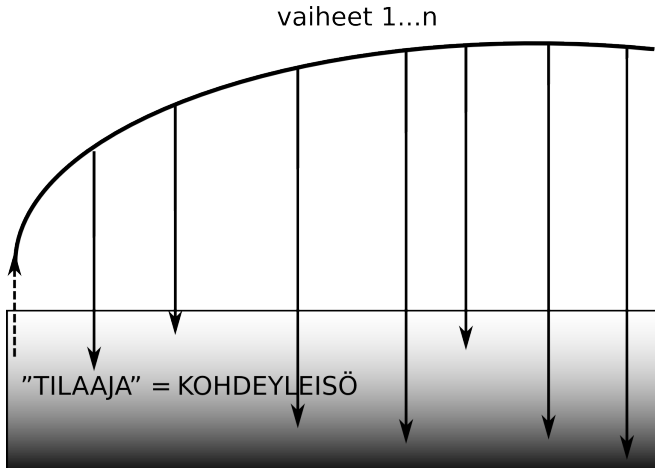
vaiheet 1...n

Joukkoistettu käntäminen

Muokattu tulkinta

Kauheem palio kiitoksia, kiitos!